

Willem van der Deijl

LIJDEN MET CHRISTUS

Een theologie van vervolging
voor de kerk vandaag



Copyright © 2024 Uitgeverij Plateau & Open Doors

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een databank, of doorgegeven in welke vorm dan ook – elektronisch, mechanisch, gekopieerd, gescand of op enige andere wijze – behalve voor korte citaten in recensies of artikelen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 5804 212 5

NUR 707

Vormgeving omslag en binnenwerk: Studio Mol

Foto omslag: Kapotgeschoten crucifix in een zwaar beschadigd klooster in Aleppo, Syrië. (Beeldbank Open Doors)

www.opendoors.nl

www.uitgeverijplateau.nl



OpenDoors



Plateau

Wat anderen zeggen over *Lijden met Christus:*

‘Wat ben ik dankbaar voor dit boek. Wereldwijd worden honderden miljoenen medechristenen vervolgd om hun geloof in God. Het is belangrijk dat we goed onderbouwd inzicht krijgen, zodat we bewust met hen kunnen meeleven. Maar het meest dankbaar ben ik Willem van der Deijl voor zijn theologisch nadenken over geloofsvervolging. Wat zegt de Bijbel erover en wat leren we van de vervolgte kerk voor onze eigen situatie in West-Europa waar de kerk niet vervolgd wordt, maar wel in een steeds kwetsbaardere positie verkeert? Wat betekent het om samen met Jezus te lijden? Die vraag wordt steeds belangrijker voor ons, en de Bijbel en onze vervolgte geloofsgenoten wijzen ons hierin de weg. Dit is een belangrijk boek voor ieder die ernaar verlangt om Jezus te volgen op Zijn weg van kruis naar kroon.’

– *Ron van der Spoel (gevangenispredikant)*

‘Wat betekent het om Jezus te volgen en deel te nemen aan zijn lijden en opstanding? Deze toegankelijke en inspirerende studie geeft antwoord op deze vragen vanuit een diepgravende studie van de Bijbel en de lijdende kerk van vandaag. Ik beveel het van harte aan!’

– *Stefan Paas (hoogleraar missiologie aan de Theologische Universiteit Utrecht en de Vrije Universiteit Amsterdam)*

‘Lijden met Christus tekent een boeiende zoektocht naar een theologie van vervolging. De ervaring van diepe verbondenheid met Christus, juist in het lijden omwille van zijn naam, is voor veel vervolgte christenen een bron van kracht. Willem van der Deijl expliciteert de vaak impliciete theologie onder deze ervaring. Hij leest de evangeliën via een hermeneutiek van het kruis en laat zien hoe deze lens ook westerse kerken kan helpen bij de uitdagingen waar zij in hun eigen context voor staan.

Dit boek brengt de totaal verschillende werelden van westerse en niet-westerse christenen dichter bij elkaar door een stevige theologische brug te slaan, een brug die haar pijlers heeft in Christus. Ook op die manier krijgt het gezamenlijk ‘in-Christus-zijn’ steeds meer gestalte.’

– *Myriam Klinker-De Klerck (Universitair hoofddocent Nieuwe Testament aan de Theologische Universiteit Utrecht)*

‘Dit boek heeft een urgente boodschap voor de kerk vandaag. Een navolgen van Christus dat lijden met zich meebrengt is niet iets voor een paar ongelukkige mensen ver weg van Nederland, maar is door de eeuwen heen een centraal onderdeel van het christendom geweest. Willem van der Deijl laat in dit zeer makkelijk leesbare boek overtuigend zien hoe christenen in alle werelddelen, en door alle tijden heen ervaren hebben wat Jezus zijn discipelen liet weten: wil je deelhebben aan Mij? Dan zal je deelnemen aan Mijn lijden. We kunnen er niet meer omheen. ‘Ben je bereid de beker te drinken die ik drinken zal?’ Dit is een vraag die ook aan ons in Nederland gesteld wordt. Van harte aanbevolen!’

– *Gabi Markusse (PhD, auteur van Salvation in the Gospel of Mark: the Death of Jesus and the Path of Discipleship)*

Inhoud

Voorwoord	7
Over dit boek	9
Inleiding	11
1. BEPROEVING	27
Geloofsvervolging als spiegel voor de kerk in Nederland	
1.1 Lijdt God?	28
1.2 Delen in het lijden van Gods volk	33
1.3 Ze zijn te sterk	39
1.4 Zal de kerk overleven?	43
1.5 Lijdend leiderschap	48
1.6 Gods rechtszaak tegen de wereld	52
1.7 Het dwaze van God	57
1.8 Wie standhoudt tot het einde, zal worden gered	62
1.9 Breng ons niet in beproeving	67
1.10 ‘Volg Mij’	72
2. DELEN IN CHRISTUS’ LIJDEN	77
Inzichten uit de participatietheologie	
2.1 ‘Gehoorzaam tot in de dood’	79
2.2 ‘Eén met Hem zijn’	84
2.3 ‘De gezindheid van Christus’	90
2.4 ‘Delen in Zijn lijden’	96
2.5 ‘De kracht van Zijn opstanding ervaren’	102

3. 'VOLG MIJ'	107
Discipelschap en vervolging in de vier evangeliën	
3.1 Matteüs: Volg de Koning naar het kruis	109
3.2 Marcus: Gerekruteerd voor de strijd van de lijdende Mensenzoon	114
3.3 Lucas: Kruisdragen achter Jezus om met Hem op te staan	122
3.4 Johannes: Vruchtdragen door je leven af te leggen	130
4. GEROEPEN OM TE LIJDEN	137
Theologische stemmen uit verleden en heden over het lijden van de kerk	
4.1 Theologie van martelaarschap	139
4.2 Theologie van getuigenis	147
4.3 Theologie van het kruis	154
4.4 Theologie van vreemdelingschap	160
4.5 Theologie van priesterschap	166
4.6 Theologie van dienstbaarheid	172
4.7 Geroepen om te overwinnen	178
Conclusie	185
Noten	198
Overdenkingsvragen	204
Over Open Doors	208

Voorwoord

In wat Willem van der Deijl in dit boek bijeenbrengt aan gedachten over de Bijbelse boodschap van het delen in Christus en over een theologie van vervolging, komt voor mij een verlangen tot leven. Het verlangen om als organisatie – evenwel zeer goed thuis in de ondersteuning van vervolgde christenen wereldwijd – dieper en beter doordacht de vervolgde kerk en haar boodschap te helpen verbinden aan ons christenzijn en vooral aan onze missionaire opdracht hier in Nederland en Vlaanderen.

Altijd is er het risico van simplificatie in onze berichtgeving over de vervolgde kerk; een onbedoeld en onbewust wegglijden in het te eenvoudig weergeven van complexe zaken door de verhalen die we delen. Open Doors publiceert jaarlijks de Ranglijst Christenvervolging waarop de vijftig landen staan waar christenvervolging het ergst is. Onze aandacht gaat terecht uit naar hen die de zwaarste prijs betalen voor het navolgen van Christus. Toch appelleren we in onze communicatie niet alleen aan mededogen, aan gebed voor onze geloofsgenoten, aan gulheid om te geven en aan bereidheid om in beweging te komen. Als we aandacht geven aan hen die om hun navolging van Christus vervolgd worden, dan komt altijd en naar mijn mening steeds urgenter de confrontatie met onze eigen theologische fundamenten daarin mee. Wat zegt de Bijbel nu precies over vervolging in relatie tot het navolgen van Christus? Hoezeer heb ik me genesteld in mijn theologische comfortzone?

Willem helpt ons om de belangrijke theologische vragen die meekomen in verhalen van vervolging te doordenken. Ik ben daarom erg blij met dit boek. Ik scherp me aan deze compilatie van diepe gedachten over de consequenties in het navolgen en getuigen van Christus. Wat te denken van deze zin bijvoorbeeld: ‘Christenvervolging is geen ongelukkig misverstand; het laat zien dat wij onderdeel zijn van een kosmische rechtszaak.’ Ook het citaat van Bonhoeffer intrigeert: ‘De mens wordt opgeroepen Gods lijden aan de goddeloze wereld mee te lijden.’ Willem schrijft onder meer over comfort of uitdaging, over participatie en transformatie, en over rechtvaardiging door medekruisiging. Hij pakt dergelijke begrippen en denklijnen helder uit. En, dat vind ik persoonlijk erg verrijkend, ik krijg meer taal aangereikt wanneer ik nadenk en spreek over vervolging als onlosmakelijke consequentie van het volgen van mijn Heer. Dat is nodig, dat verdiept. Zodat ook wij als christenen in Nederland en Vlaanderen, in onze relatieve rust, met de apostel Paulus zullen belijden: ‘Ik wil Christus kennen door de kracht van Zijn opstanding te ervaren, door te delen in Zijn lijden en aan Hem gelijk te worden in Zijn dood, in de hoop ook zelf uit de dood op te staan.’

Ik bid dat je gezegend zult worden door het lezen en overdenken van dit belangrijke boek.

Maarten Dees
Directeur Open Doers

Over dit boek

Voor de meesten van ons staan vervolgde christenen ver van ons af. Toch hebben zij en wij, ‘vrije’ westerse christenen, dezelfde roeping om te delen in Christus. Hij roept ons samen om op Zijn weg te gaan en Hem te volgen. De weg van Christus is de weg door lijden en sterven heen naar de opstanding: nu lijden, straks overwinnen. Dit boek is geschreven in de overtuiging dat dat de boodschap is die we horen in het Nieuwe Testament, zowel in het onderwijs van Jezus als in de brieven van Paulus. Dat is ook de indringende boodschap die we kunnen leren als we vervolgde christenen ontmoeten. Die boodschap klinkt door in een theologie van vervolging zoals die in de laatste decennia is ontwikkeld in de theologische bezinning op het lijden van de kerk. Een motief in die theologie is dat het lijden van vervolgde christenen niet zonder betekenis is, dat zij delen in het lijden van Christus. Deze theologie van vervolging sluit verrassend aan op zogenaamde participatietheologie waar in de nieuwtestamentische wetenschap toenemend aandacht voor is: geloven in Christus betekent delen in Christus. Hij laat je als christen niet ongemoeid, maar neemt je mee in Zijn kruisvormige roeping. Een herontdekking van dit Bijbelse perspectief helpt ons zin te ontdekken in het schijnbaar zinloze lijden van de talloze verdrukte christenen wereldwijd: zij lijden mét Christus.

Dit boek is geschreven in de overtuiging dat de vervolgde kerk ons kan helpen Christus dieper te leren kennen door ons een andere manier van kijken, een andere hermeneutiek te leren. De apostel Paulus reikt ons die hermeneutische lens aan:

Christus, de Gekruisigde. Door die lens bezien we in dit boek zowel de boodschap van het evangelie en het lijden van de vervolgte kerk, als onze eigen roeping met nieuwe ogen. Dat lijken drie verschillende thema's, maar als we geloven dat we als kerk (ver weg en dichtbij) delen in Christus, de Gekruisigde, dan vallen die drie thema's over elkaar heen. Dan kunnen we door de ogen van vervolgte christenen de scherpte van de Bijbel beter gaan zien, maar ook onze eigen roeping. De eerste christenen volgden Jezus op een weg van machteloos lijden. Vervolgte christenen vandaag bewandelen diezelfde weg. Maar ook wij zelf bevinden ons in de eerste helft van de 21^e eeuw als machteloze minderheid in de marge van een postchristelijke samenleving en cultuur. Die veranderde context maakt het urgent voor ons om het evangelie met nieuwe ogen te gaan zien en doordenken. We hebben een minderheidstheologie nodig. Wij moeten de vraag beantwoorden of lijden met Christus een motief kan zijn voor ons eigen kerk- en christenzijn. Zijn wij geroepen tot een kruisvormig kerkzijn? Een theologie van vervolging roept die vragen op en helpt ze te beantwoorden. Daar gaat dit boek over.

De hoofdtekst van dit boek bestaat uit vier delen. Die vier delen zijn eerder als blogseries door Open Doers gepubliceerd. Vanuit vier invalshoeken wordt de theologie van vervolging verkend en uitgewerkt. De ene keer Bijbels-theologisch, de andere keer meer meditatief of theologisch-historisch. Maar steeds gaat het om dezelfde vraag: hoe kan een hermeneutiek van lijden met Christus ons nieuw zicht geven? Nieuw zicht op wie Christus voor ons is, op het lijden van vervolgte christenen, en op onze eigen roeping als kerk in de marge.

Om de samenhang van de vier delen te versterken begint dit boek met een verdiepende inleiding op de theologie van vervolging. In de conclusie brengen we de verschillende denklijnen van het boek weer samen en trekken we conclusies om mee verder te kunnen.

Willem van der Deijl

Inleiding

Ik wil Christus kennen door de kracht van Zijn opstanding te ervaren, door te delen in Zijn lijden en aan Hem gelijk te worden in Zijn dood, in de hoop ook zelf uit de dood op te staan.

(Filippenzen 3:10-11)

‘Jezus volgen is de moeilijkste weg die ik ooit heb moeten kiezen, maar het is ook de mooiste weg ooit!’ Aan deze woorden van een Turkse vriendin van me moet ik vaak denken. Om allerlei redenen was het voor haar als Turkse moslima bijzonder moeilijk om christen te worden en als christen te leven, maar het was tegelijk de beste keuze van haar leven.

Het hadden evengoed de woorden kunnen zijn van een christen uit India, Jemen, Noord-Korea of Laos. Want ook zij leven dagelijks in het besef dat in het leven met de Heer Jezus Christus vreugde en pijn onverbrekelijk altijd samengaan.

WAAROM EEN THEOLOGIE VAN VERVOLGING?

De moeilijkste weg

De moeilijkste weg is de mooiste weg. Het mooie en het moeilijke zijn niet los verkrijgbaar. Dat dat essentieel is, blijkt uit het onderwijs van Jezus zelf, en uit heel het Bijbelse getuigenis. Het

evangelie blijkt telkens weer paradoxaal, verstorend en tegendraads. Het christelijke leven is de mooiste moeilijkste weg, en het kan alleen de mooiste weg zijn als het ook de moeilijkste is. Want leven wordt alleen gevonden door de dood heen. Dat is de verlossende weg van Jezus Christus. Zijn lijden en sterven waren reëel. De pijn en de vervolging van christenen wereldwijd zijn ook reëel, en dat lijden is vaak ondragelijk zwaar en menselijk gesproken uitzichtloos. Niets daaraan is goed. En toch hoort het ‘moeilijke’ van lijden en vervolging bij het wезen van het christenzijn. Al te graag willen we die paradox uit het evangelie verwijderen. Het liefst hebben we een evangelie van alleen geborgenheid, aanvaarding en veiligheid, zonder schaduwkanten. Maar, met de woorden van Paulus: ‘dan zou het kruis van Christus van zijn kracht worden beroofd.’ (1 Korintiërs 1:17) Omdat ik recht wil doen aan de Gekruisigde die ons roept op Zijn moeilijke mooie weg, wil ik in dit boek de theologie van vervolging verkennen en uitwerken.

Mijn eigen weg

Wie ben ik als auteur om te schrijven over een theologie van vervolging? Wat weet ik van het lijden van vertrapte christenen in allerlei landen waar ik zelf niet ben geweest? Inderdaad, mijn eigen Nederlandse context is er een van veiligheid en comfort. Ik ben een witte man. Ik weet uit eigen ervaring weinig van het lijden waar dit boek over gaat. Ja, ik heb in de Arabische wereld gewoond. En ik heb contact met veel mensen die uit de wereld van de islam tot geloof zijn gekomen en daarvoor een prijs hebben moeten betalen. Ik trek in mijn dagelijks leven op met mensen die geen paspoort hebben en dus rechteloos zijn. En ik ben door Open Doors op veel manieren verbonden met vervolgte christenen. Ik luister naar hun verhalen en bid voor hen. Ik beseft dat hun lijden niet mijn eigen lijden is. Maar hoe meer ik in contact kom met verdrukte broers en zussen en mijn ver-

bondenheid met hen ervaar, hoe meer ik ook in mijn manier van geloven recht wil doen aan hun levenservaringen en hun manier van Bijbellezen. Ik wil rechtdoen aan hun ervaringen als mensen die bereid zijn een zware prijs te betalen omwille van Christus. Daarom wil ik zoeken naar een theologie die die realiteit verdisconteert. Bovenal wil ik mijn eigen diepste identiteit zoeken in mijn verbondenheid met Jezus Christus. De Bijbel tekent Hem als de Gekruisigde die leeft en die voor goed de littekens draagt van Zijn lijden. Met Hem voor ogen wil ik zoeken naar een theologie die Hem en Zijn tegendraadse boodschap honoreert. Zijn leerling wil ik zijn, en Hem wil ik kennen en volgen. Zijn genade is duur betaald en Zijn genade wordt ook vandaag nog duur betaald. Het is mijn overtuiging dat we als kerk die genade vaak te goedkoop hebben gemaakt, en daarmee geen recht doen aan het kostbare evangelie. Ook doen we geen recht aan iedere vrouw of man die vervolgd wordt of ieder kind dat lijdt om Jezus' wil. Zoals velen die zich verbonden voelen met de vervolgte kerk heb ik de overtuiging dat we onze verdrukte broers en zussen nodig hebben als onze leermeesters, omdat zij op een bijzondere wijze het geheim van Christus' identiteit in zich dragen.

De verborgen vervolgte kerk

Goede theologie beantwoordt aan de context. Als we spreken over een theologie van vervolging, dan richten we onze focus op de niet-westerse kerk. Helaas is het bepaald niet vanzelfsprekend dat we hen op ons netvlies hebben als westerse christenen, en zeker niet in ons theologiseren. Vaak beleven we het christelijk geloof nog altijd als een godsdienst van het Westen/Noorden, maar het christendom van de 21^e eeuw is een niet-westerse godsdienst. Driekwart van de christenen in de wereld leeft buiten het Westen, mogelijk zelfs vier vijfde van de actieve christenen, en deze verhouding wordt steeds schever.

Overigens is ook een steeds groter deel van de christenen in Europa van niet-westerse oorsprong. Het overgrote deel van de christenen wereldwijd leeft niet in omstandigheden van bestaanszekerheid en rechtszekerheid. Meer christenen hebben vandaag met vervolging te maken dan ooit eerder in de kerkgeschiedenis. Dat heeft te maken met het driedubbele effect van de bevolkingsexplosie in de niet-westerse wereld, de sterke groei van het aantal (vooral evangelicale) christenen in het Zuiden van de wereld en de afname van godsdienstvrijheid in een groot aantal landen.

Toch zijn westerse christenen zich vaak nauwelijks bewust van het lijden van medechristenen in deze ‘meerderheidswereld’. Veel vervolgte christenen spreken zich niet uit met hun verhaal, omdat ze die mogelijkheid niet hebben, omdat voor hen het lijden hoort bij hun normale werkelijkheid of omdat ze vergelding vrezen als ze zich uitspreken. Het gangbare, maar sterk achterhaalde beeld van het christendom als een westerse (zelfs koloniale) godsdienst draagt er toe bij dat veel christenen zich eenvoudigweg niet kunnen voorstellen dat geloofsgenoten vervolgd worden. Sommige christenen zijn bezig met eindtijdverwachtingen en verwachten ‘opgenomen’ te worden voor de ‘grote verdrukking’, en maken zich daarom weinig zorgen over vervolging vandaag.

Theologische gebreken spelen ook een rol. De bekende missioloog David Bosch stelde dat intellectualisme de westerse theologie heeft verlamd. Deze theologie is te vaak een zaak van abstracte waarheden. Daardoor ontbreekt vaak een theologie van pijn, lijden en vervolging. Als de academische theologie zich al heeft beziggehouden met vervolging en martelaarschap, dan is dat vaak alleen in de context van de Vroege Kerk. De meeste westerse Bijbellezers zien Jezus’ woorden over wat Zijn volgelingen moeten doen als ze voor het gerecht worden gedaagd alleen als historische verwijzingen naar vervolgen tijden van christenvervolging. Maar vervolging en martelaar-

schap zijn reële ervaringen voor veel Afrikaanse en Aziatische christenen.

Een belangrijke stelling van onderzoeker Philip Jenkins is dat de wereld(beschouwing) van de christenen van het Zuiden sterk overeenkomt met de wereld(beschouwing) die in de Bijbel doorklinkt. Bittere armoede, plagen, chronische oorlogen en honger, gedwongen migratie en onderdrukkende overheden – voor westerse christenen zijn dit apocalyptische visioenen, maar voor niet-westerse christenen is het de realiteit. Omdat de Bijbelboeken oorspronkelijk geschreven werden voor mensen voor wie dit ook aan de orde van de dag was, zijn mensen in het Zuiden in een betere positie om de boodschap te begrijpen dan mensen in het welvarende en conflictvrije Noorden, schrijft Jenkins.¹

De marginale westerse kerk

Een theologie van vervolging moet toegespitst zijn op de context van de gemarginaliseerde en verdruchte kerk van het Zuiden/Oosten, maar juist dan zal zo'n theologie ook van betekenis kunnen zijn voor de kerken van het Noorden/Westen. Want als westerse christenen bevinden we ons voor het eerst sinds meer dan duizend jaar ook in een marginale positie, buiten het centrum van onze cultuur, politiek en samenleving. We leven in een tijd die wordt aangeduid als postchristendom. Europese kerken in de eerste helft van de 21^e eeuw moeten voor het eerst sinds het ontstaan van de christelijke Europese samenleving doordenken wat het betekent om kerk te zijn zonder bescherming van de overheid en zonder deel te zijn van de geloofwaardigheidsstructuur van de cultuur. In een context van een soms assertief seculier humanisme vinden Europese christenen zichzelf terug in omstandigheden die meer gelijkenis vertonen met de tijd van de Vroege Kerk dan enige andere tijdspanne daarna. Er

is een nieuw paradigma nodig voor het opnieuw verstaan van kerk, missie en christenzijn. Veel theologische en kerkelijke discussies hangen samen met de vraag hoe we duiding geven aan de crisis van de marginale kerk in een seculiere tijd. De kerken van het Noorden kunnen alleen maar tot hun eigen nadeel voorbijgaan aan de lessen die de vervolgte christenen van het Zuiden hebben geleerd in het navolgen van hun Heer op de weg van het kruis.

Op basis van het voorgaande kom ik tot een set van drie motieven voor de ontwikkeling van een theologie van lijden, vervolging en martelaarschap. Ik zoek naar een theologie die:

- oog heeft voor en recht doet aan de ervaringen van vervolgte christenen en hun besef dat ze lijden om Jezus' wil.
- past bij onze eigen contextuele vragen als Europese christenen in een postchristelijke tijd.
- juist in de context van machteloosheid opnieuw de betekenis peilt van het evangelie van 'Jezus Christus – de Gekruisigde' (1 Korintiërs 2:2).

Een theologisch tekort

De kerken van het postchristelijke Westen hebben weinig voedingsbodem voor een theologie van machteloosheid en lijden. Godsdienst heeft zich in sterke mate teruggetrokken uit het publieke leven en manifesteert zich vooral in de persoonlijke subjectieve beleving. Door privatisering en individualisering van religie is er vooral sprake van therapeutische vormen van spiritualiteit, waarin weinig ruimte is voor schaduwkanten. Zelfverwerkelijking krijgt meer aandacht dan zelfverloochening. Bram van de Beek schreef over een theologie van de geborgenheid. De toon wordt gezet door woorden als troost en veiligheid. Het evangelie is een evangelie dat ons rust moet geven. Verlossing is vervangen door bemoediging. In de chaos van ons leven moet het in de kerk fijn zijn.²